

Η ΚΑΘΟΛΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

Man in a Storm , Alfred
Kubin, Date: 1903

Οι Ιδέες έχουν ως χαρακτηριστικό τους την καθολικότητα, δηλαδή ισχύουν για όλους και όλα. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι η καθολικότητα ταυτίζεται με τους γενικούς νόμους της φύσης και ότι γι' αυτό είναι απλώς αντικείμενο της επιστήμης, όπως νομίζει ο Πόππερ. Αυτοί οι νόμοι είναι μεν συνέπεια της καθολικότητας, αλλά έχουν μία περιορισμένη ισχύ, δεν είναι το ίδιο το καθολικό. Η καθολικότητα των ιδεών υπερβαίνει αυτούς τους νόμους που περιορίζονται στο πεδίο του χειροπιαστού. Η καθολικότητα των Ιδεών οφείλεται στο ότι οι ιδέες είναι θεμελιώδεις παρορμήσεις και ποιότητες του όντος, θεμελιώδεις ανάγκες που διαπερνάνε τη ζωή.

Τα προβλήματα όμως και οι κίνδυνοι αυτής της καθολικότητας είναι πολλοί και μεγάλοι όταν την προσεγγίζει ο άνθρωπος. Το καθολικό είναι πολύ δύσκολο να το προσεγγίσει και να το κατανοήσει κανείς, γιατί η φύση του ξεφεύγει από τα είδωλα, δηλαδή τις εικόνες που δημιουργεί ο άνθρωπος ως ιδανικά, αλλά ταυτόχρονα αυτός φαντασιώνεται ότι το είδωλο που έφτιαξε διαθέτει το κύρος και την απολυτότητα του καθολικού. Αυτό το

έχουμε δει στη θρησκεία με τον φανατισμό, στην πολιτική με τα διάφορα ιδεολογήματα εξίσου φανατικά με τα θρησκευτικά και σε διάφορους τομείς σκέψης και δράσης, όπου η φαντασίωση έχει υποκαταστήσει την αλήθεια. Ο ολοκληρωτισμός κάθε είδους είναι μία φαντασίωση, ένα υποκατάστατο του καθολικού, μία επικίνδυνη στρέβλωσή του.

Ο άνθρωπος πάντοτε προσπαθεί να προσεγγίσει το καθολικό, ακόμη και όταν το απορρίπτει. Πώς εκφράζεται αυτή η προσπάθεια; Όταν αποδέχεται την τυχαιότητα ως πηγή του κόσμου, τότε η τυχαιότητα μπαίνει στη θέση του καθολικού, είναι μια καθολικότητα και αυτή αλλά ψευδής, γιατί στηρίζεται στην περιορισμένη αντίληψη των φυσικών αισθήσεων, ενώ το καθολικό υπερβαίνει αναγκαστικά τις αισθήσεις και την επιφανειακότητά τους. Τα πράγματα δεν είναι τόσο αυτονόητα όσο φαίνονται. Η καθολικότητα υπάρχει εκ των πραγμάτων παντού και πάντα και πρέπει να την προσεγγίσουμε προσεκτικά, ώστε να μην αποκτήσουμε ένα φαντασιακό κύρος από την ύπαρξή της. Για παράδειγμα, η ενασχόληση με τα θεία πράγματα δεν μας προσδίδει το κύρος της Καθολικότητας που είναι χαρακτηριστικό τους, γιατί λειτουργεί στο περιορισμένο μέτρο δυνατοτήτων της ανθρώπινης συνείδησης, η ελευθερία που επιδιώκουμε ατομικά δεν μπορεί να είναι καθολική, γιατί υπάρχουν και οι άλλοι και οι διάφορες ατομικές ελευθερίες μπορεί να συγκρούονται μεταξύ τους, με παράδειγμα την απολυτοποίηση της οικονομικής και σεξουαλικής ελευθερίας αποκομμένων τόσο από τις άλλες ελευθερίες, όσο και από τις άλλες μεγάλες ποιότητες που πηγάζουν από τις μεγάλες Ιδέες, όπως την Ισότητα και την Αδελφοσύνη. Στην ίδια περίπτωση στρεβλής κατανόησης εμπίπτει και το κράτος του Χέγκελ ή εκείνο του Μουσολίνι, η Ιερά Εξέταση και οι ιδεολογικές διαμάχες παντός είδους.

Πώς, λοιπόν, θα προχωρήσουμε σε ένα μεγαλύτερο πεδίο κατανόησης και επίλυσης προβλημάτων, όταν προσεγγίζουμε το καθολικό;

1.- Πρέπει να κατανοήσουμε ότι η συνείδησή μας, ο τρόπος που κατανοούμε είναι πάντοτε (ή, ίσως, σχεδόν πάντοτε) ειδικός.

Αλλά τα είδωλα είναι σύμβολα και όχι το ίδιο το καθολικό. Αν προσπαθήσουμε να χωρέσουμε μέσα σε αυτά τα είδωλα το παν, τότε θα προκύψει αναπόφευκτα ολοκληρωτισμός.

2.- Η αντίληψη του ανθρώπου – απ' ό,τι φαίνεται – λειτουργεί με διπλή ταυτόχρονη κίνηση: από το γνωστό προς το άγνωστο (που είναι το πιο αυθόρμητο και εύκολο) και από το άγνωστο προς το γνωστό, που περιλαμβάνει τα οράματα και τα ιδανικά όπως αυτά διαμορφώνονται από την κρούση των ποιοτήτων του μέλλοντος στην ήδη διαμορφωμένη συνείδηση. Γιατί φυσικά οι ποιότητες υπάρχουν εγγενώς, ασχέτως του αν έχουν γίνει προφανείς ακόμη.

3,- Με τον ίδιο τρόπο θα πρέπει να λύνουμε και τα παρουσιαζόμενα προβλήματα του κόσμου. Αντί να επιβάλλουμε ό,τι νομίζουμε με απόλυτο τρόπο ή να δεχόμαστε χωρίς διάκριση ό,τι άλλοι μας παρουσιάζουν σαν απόλυτο, θα πρέπει να χρησιμοποιούμε για διάκριση ηθική και πρακτική όσες αρχές έχουμε αποκομίσει σαν ανθρωπότητα στην ιστορική μας πορεία. Οι μεγάλες ιδέες είναι μεν στην ολότητά τους ακόμη αδιάγνωστες, αλλά υπάρχουν συμπεράσματα από την ιστορική μας εμπειρία της προσέγγισης των ιδεών που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για ασφάλεια. Για παράδειγμα, δεν μπορεί η ελευθερία να καταργεί την ισότητα και τη δικαιοσύνη. Αυτό πρέπει να μας είναι κατανοητό. Επίσης, δεν μπορεί η ισότητα να σημαίνει ομοιομορφία, γιατί ο άνθρωπος πρέπει να είναι και ελεύθερος, αλλά η ελευθερία σημαίνει και διαφορετικότητα. Μπορούν οι ανθρώπινες επιθυμίες να είναι τελείως ελεύθερες; Όχι, γιατί η επιθυμία συχνά είναι άπληστη και ιδιοτελής, αλλά ήδη έχουμε διακρίνει την ανάγκη για δικαιοσύνη και ισότητα ώστε η ζωή να είναι κατά το δυνατόν αρμονική.

Όταν βλέπουμε ότι οι ερμηνείες που μας προβάλλουν οι άλλοι έχουν συνέπειες που προσκρούουν σε κάποια από τις μεγάλες αρχές που έχουμε συμπεριλάβει στον πολιτισμό μας, τότε θα πρέπει να είμαστε προσεκτικοί και να επανεξετάζουμε την ερμηνεία υπό το φως των γεγονότων και όχι των πεποιθήσεων. Οι πεποιθήσεις δεν είναι κατ' ανάγκην η αλήθεια. Οι πεποιθήσεις δεν αποτελούν την αληθινή λογική, αλλά είναι προβολές των

επιθυμιών μας, πλήρεις φαντασιώσεων περί του ορθού. Αυτή όλη η ανάλυση δεν σημαίνει ότι το ζήτημα είναι αδιέξοδο, αντιθέτως μάλιστα, είναι ίσως η μοναδική διέξοδος στο χάος των σκέψεων και των πεποιθήσεων, γιατί συνυπολογίζει τις δυνατότητες του παρόντος στον σχηματισμό των ιδανικών και δεν κάνει άλματα στο μέλλον μόνον με τη φαντασία.

Η πρώτη Καθολικότητα που μπορεί ο άνθρωπος να αντιληφθεί είναι ο θεός ή το Ον. Όμως πόσα εγκλήματα έχουν γίνει λόγω των θρησκευτικών φαντασιώσεων κάποιων ότι γνώριζαν με πληρότητα το απόλυτο; Υπάρχει όμως και η καθολικότητα σε επίπεδο πολιτικής και επιστήμης. Πολλά εγκλήματα έχουν γίνει στο όνομα των αντίστοιχων πεποιθήσεων για το πολιτικά ορθό ή για την απολυτότητα των επιστημονικών συμπερασμάτων. Για παράδειγμα, η αντίληψη για την ύλη είναι ίδια στο παρελθόν με αυτήν του παρόντος; Όχι. Πόσο όμως αυτή η εκάστοτε αντίληψη έχει επιβληθεί από φανατικούς νόες που φαντασιώνονται ότι γνωρίζουν κάθε φορά την αλήθεια και αποκλείουν οποιαδήποτε άλλη θέαση – κι ας λένε ότι είναι αντικειμενικοί; Πόση είναι η επιρροή αυτού του τρόπου αντίληψης στον παγκόσμιο πολιτισμό; Είναι ή όχι μία μορφή ολοκληρωτισμού στη σκέψη;

Τελικά, το καθολικό το «κουβαλάμε» μέσα μας, δεν μπορούμε να το αποφύγουμε, γι' αυτό ο ολοκληρωτισμός είναι παντού, μέσα μας και γύρω μας, σε κάθε εποχή. Δεν μπορούμε να τον ανακόψουμε ούτε με ευχολόγια, ούτε με ιδεολογήματα πίσω από τα οποία θα κρυβόμαστε, ούτε με αποδιοπομπαίους τράγους για να αισθανόμαστε αθώοι. Είναι μια μάχη μέσα μας κυρίως. Είμαστε αναγκασμένοι να διέλθουμε μέσα από το πεδίο των εννοιών και να κατανοήσουμε μερικές θεμελιώδεις αρχές, για να μπορέσουμε να ελέγξουμε τις παγκόσμιες εξελίξεις και να μην υποτασσόμαστε σαν άβουλα όντα σε κάθε τι που συναντάμε.

Και για να προχωρήσουμε το θέμα της καθολικότητας περαιτέρω, θα πρέπει να αντιληφθούμε ότι η εξουσία είναι μια διαστρεβλωμένη αντίληψη της καθολικότητας, γι' αυτό η εξουσία είναι άπληστη και συνεχώς επεκτεινόμενη και, επομένως, παράλογη. Οι διαστρεβλώσεις είναι παρανοήσεις του πραγματικού

και λειτουργούν ενάντιά του αν και δεν είναι αυθύπαρκτες όπως η καθολικότητα, αλλά αποτελούν απλώς λανθασμένες ερμηνείες του.

Όλη αυτή η συλλογιστική δεν καταλήγει σε έναν σχετικισμό, όπου το εφικτό και το καθολικό δεν συναντιούνται ποτέ, αλλά έχουν δήθεν ασυμπτωτικές πορείες. Αυτό όμως είναι ένα άλλο ζήτημα, βασικά φιλοσοφικό που θα απαιτούσε μία άλλη ανάλυση. Το κεντρικό σημείο στο παρόν ήταν να αναφερθούν ορισμένοι κίνδυνοι στην ερμηνεία της καθολικότητας και ορισμένα κριτήρια και τρόποι διάκρισης της αλήθειας.

Ιωάννα Μουτσοπούλου

Μέλος της ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ

2/2019

ΦΩΤΟ : wikiart.org